

שלש עשרה שאלות הנוגעות למלאכת מלבן - שיעור 487

I. כללי מלאכת כיבוס

- (א) **אופני כיבוס** (כ) שפשוף במים דאיסורו מן התורה (ע"ז - ט) (ב) שריית בגדו במים (ע"ז) שהוא ג"כ מן התורה (ג) סחיטת בגדו (ע"ז מן התורה) (ד) מנער בגדו החדש השחורה שהוא מקפיד עליו מן הטל (ע"ז - ט) שהוא מן התורה (ה) שפשוף בלא מים (ע"ז - ז) שהוא מדרבנן (ו) להסיר נוצה מעל בגדו דמותר
- (ב) **חפצא ששייך בו כיבוס** (כ) בגדי צמר וכדומה שבולע (ב) בגדי עור דשפשוף אסור מן התורה ושרייה מותר (ע"ז - ט) דבולע קצת (ג) עצים וכלים קשים דאינו בולע אין שייך בו כיבוס וגם באדם אין שייך בו כיבוס

- II. פרטי דיני כיבוס** עיין בזבחים (ד:): דשריית בגד במים הוי כיבוס אמנם יש סתירה מההיא דנדה טובלת בבגדיה (ז"ה י"ח) וכן מההוא דההולך לקבל פני רבו עובר במים עד צוארו (יומא ע"ז): דלא אמרינן שרייתו זהו כיבוסו ויש כמה תירוצים בראשונים לתרץ הסתירה
- (א) **הרא"ש** (צפרק י דיומא) מחלק בין בגד מלוכלך לבין בגד נקי (וכן דעת הר"י)
- (ב) **הריב"א** (ז"ה י"ח) מחלק בין מתכוין לכיבוס לאינו מתכוין
- (ג) **הספר התרומה** כתב דרק באינו מתכוין ונקי מותר אמנם אם רק אחד מהם לטובתה אסור
- (ד) **האגור והטור והב"י** מחלקים בין דרך כיבוס לדרך ליכלוך וכן עיקר
- (ה) **הר"ם מרוטנבורג** מחלק בין בגד פשתן דאמרינן שרייתו זהו כיבוסו לבגד צמר דלא אמרינן דשרייתו זהו כיבוסו כעין זה כתב התוספות ישנים (יומא ע"ז): ועיין בשיעורים 46 - 47

III. השאלות

- (א) **שפיכת מים על הספה או על הבגדים כדי למעט הכתם** - עיין בתוספות ישנים (יומא ע"ז): בשם ספר הישר דהך דנדה מערמת וטובלת בבגדיה מיירי בכגד שיש בה כתמים מ"מ כיון שצריכים כיבוס הרבה דלא אמרינן שרייתו זהו כיבוסו אלא בדברים שמתכבסים לגמרי אמנם עיין במ"ב (ע"ז - ג"ג) שכתב דכיבוס הוא דהבגד היה מלוכלך יותר מקודם ועתה מעבירו וכ"כ המ"ב (ע"ז - ל"ט) דאם מתלבן קצת הוי כיבוס ולכן אפילו בבגד נקי מתלבן קצת ואסור להיש אוסרין ולכן יש לאסור מ"מ ע"י נכרי הוי רק ספקא דרבנן ובמקום צורך גדול אפשר יש להתיר ע"י נכרי אבל לא ע"י קטן או שינוי ואבאר
- (ב) **מסטיק (gum) שנדבק בטוב לבגדו** יש להסירו ע"י נכרי במקום שיש היתר של כבוד הבריות עיין בבה"ל (ע"ז - ז ד"ה דהוי טוחן)
- (ג) **בגד שהתלכלך אבק** - עיין בשש"כ (ט"ו - הערה ע"ה) דע"י נכרי יש להקל ובפרט במקום דאיכא משום כבוד הבריות דהיינו במקום שצריך ללכת לרחוב וגם אם מתבייש לילך כך בין הבריות יש להקל ע"י יהודי וטוב שיעשה ע"י שינוי כלאחר ידו
- (ד) **מותר לנפות האבק מן הבגד** דלכאורה הוי כנוצה וראיתי שמחבר חשוב פסוק לאיסור וצע"ג
- (ה) **ספוג שיש בו בית אחיזה מותר לקנח בו** (שש"כ י"ז) וצ"ע במטאטא שיש בו בית אחיזה אם יכול לקנח בו את הרצפה מרובי מים דהדרך הוא לסחטו אח"כ
- (ו) **בקארפעט שמחובר לרצפה** עיין בשערים מצויינים בהלכה (פ - הערה ס"ח) שהביא כמה ראיות שאין שם בגד עליו וא"כ אין בו איסור כיבוס כלל מ"מ אין להקל בכיבוס דאורייתא ואולי אפשר להקל בכיבוס דרבנן מ"מ יותר טוב ע"י נכרי
- (ז) **בגדים מסיביים סנטטיים** עיין בשו"ת ציץ אליעזר (ה - י) דכיבוס בגדי ניילון דומיא לדינה לבגדי עור דרק בשפשוף אסור מן התורה ושרייה מותר וסחיטה אסורה מדרבנן וכ"כ השו"ת אז נדברו (ז - ל"ד) וע"ע בשו"ת שבט הלוי (ה - ז) שכתב דבגדים סנטטיים יש בו איסור תורה בשרייה ובסחיטה ושמעתי מרב דוד פיינשטיין דדעת רב משה דסנטטי דינו כעור ולכן בגדי ניילון שעשויים כמפת ניילון דינו כעצים ומ"מ ראוי להחמיר שלא לשפשוף בחוזק

- ורק לנקות ע"י מים בקלות (אג"מ יו"ד ז - ט"ו צפופו ושש"כ י"ז - מ"ח) וה"ה מפה של פלאסטיק
- (ח) משקין שנשפכו ע"ג המפה אם המים צבועים יזהר שלא להעביר אותם ממקום למקום מחשש צביעת המפה אבל מותר לגוררם בעת הצורך ביד רפה לתוך כלי בסכין ואינו צריך להשגיח שלא יהיה כלל לכלוך על הבגדים דהוי דרך לכלוך (שש"כ י"ז - הערה ק) משא"כ בצביעה
- (ט) הדחת כלים עם בתי ידיים של גומי יש להקל דאינם כולעים ואין דרכם להתלכלך כל כך ואין דרך לשפשפם ואינה מתכוין לכבסם ויזהר שלא לכבסם לצורך מחר (מנחת יצחק ו - כ"ג)
- (י) רחיצת תינוק ביו"ט במים עיין בבה"ל (ש"צ - י ד"ה דלא חמריק) דאפילו להציע מתחתיו המטפחת יש להתיר אם היא נקיה דאפילו להאוסרים הוי רק מלאכה שאינה צריכה לגופה והתינוק חולה ועוד דהוי דרך לכלוך ומ"מ יותר טוב ע"י נכרי ועוד לדברינו הנ"ל יש לרחוץ התינוק בבגדי גומי או סנטטי וניילון
- (יא) לגרר בצפורין להעביר רושם הכתם לדעת הט"ז מותר ולדעת הבה"ל (ש"צ - ד"ה דהוי עוון) יש חשש מאיסור תורה ויש להתיר ע"י נכרי
- (יב) אם מותר למלצר (waiter) נכרי לכבס במים הכתם שהוא גרם להיות בכגדי האורח בסעודת שבת עיין בבה"ל (רע"ו - ד"ה "לזכרו") שנכרי שרצה לתקן נר של ישראל דהיינו למחוט (flick) הפתילה ונככה בידו וחזר והדליקו דמותר דזה הוי כמו לצרכו של נכרי כיון שנככה בידו אבל לבקש לא"י למחוט בודאי אסור וצ"ע אם מותר לומר לנכרי לתקן טעתו ודעתי דאינו מותר
- (יג) אם מותר לומר לנכרי לעשות כיבוס דאורייתא במקום שהוא חשוב כבוד הבריות עיין בשו"ת שואל ומשיב (מהדורא ז - ח"צ סימן פ"ו) דכליל יום הכפורים נכנס אחד לבית הכסא עם הקיטל ונטנף הקיטל בצואה והתיר ע"י נכרי כי גדול כבוד הבריות (צרכות י"ט) ונראה דמותר לומר לנכרי שיכבס את מקום הלכלוך גם באופן שיש בו איסור תורה ודברי השואל ומשיב הובאו להלכה בכף החיים (ש"צ - י"ז) כ"כ השו"ע (ש"צ - ח) ולהתפלל בלא קיטל חשוב בושה וגם זה בהיתר כבוד הבריות ועיין בשער הציון (ש"צ - י"ז) שמביא הפמ"ג דמצדד דמותר לקטום הקיסם ביד כדי לחצות בו שיניו אם א"א לחצות בלא זה דקטימת הקיסם ביד (שינוי) הוא רק משום שבות וזה ע"י ישראל וכ"ש ע"י נכרי ואין להקשות דאין מתירים להוציא מת ע"י נכרי לרה"ר (ש"ה - ח - ז צמג"ח) דאולי אין זה כבוד הבריות שנכרים יוציאוהו (עיין תקכ"ו) אמנם המ"ב (ש"צ - סקל"ו) התיר רק שבות דשבות במקום כבוד הבריות ואפשר שם אמורים כשאין בזה בזיון גדול ודברי השואל ומשיב בבזיון גדול ועיין בספר מלכים אומניך (דף רמ"ט) שכתב דיש לעיין כשעלה במזיד באילן דקנסוהו לא לירד ומה ההלכה כשצריך להתפנות האם יכול לירד מפני כבוד הבריות וכתב דבכה"ג יתכן שכבוד הבריות דוחה איסור דרבנן של ירידה מהאילן ועיין במ"ב (ש"ח - סקל"ח) שכתב דגרף של רעי כגון רעי וקיא וצואה מותר לפנותו משום כבודו וממילא גרף של רעי הוא רק פרט בהיתר של כבוד לבריות כ"כ המחבר בספר טלטולי שבת (דף 261) ולכן כל דבר מיאוס כגון קליפות על השלחן וקיא על הבגד חשוב כבוד הבריות ולכאורה יש לו כל ההיתרים הנכתבים בפוסקים ואפילו כתם מאוס על קארפוט (carpet) יש בו כל ההיתרים של גרף של רעי וכבוד הבריות (וצריך שאילת חכם) ועוד סניף להתיר עיין במ"ב (ש"ח - סקל"ד) שהביא דעת החות יאיר דבשעת הדחק גדול יש לומר לנכרי שיאמר לנכרי אחר שיעשה מלאכה ובשו"ת חתם סופר (ח"מ קפ"ה) כתב דדוקא שהגוי האחרון אינו יודע שעושה על דעת ישראל אמנם הפמ"ג (צמטנות סוף רע"ו) כתב דהמחלוקת בין החות יאיר והבעל עבודת הגרשוני הוא דוקא שהנכרי השני יודע שעושה בשביל ישראל אבל אם אינו יודע לכו"ע מותר דאין נראה כשלוחו וכ"כ המשנה שכיר (סימן ע"ז) דמיירי גם שעושה עבור הישראל איברא המהרש"ג (ז - כ"ז וי"ח) הקשה דאם הגוי השני יודע שהמלאכה היא לצורך ישראל למה יהיה מותר להנות דאי שרית ליה אתי למימר ליה בפירוש שיעשה לו מלאכתו ולכן המבשל בשבת בשוגג מותר להנות בשעת הדחק דליכא למיחש דאי שרית ליה להנות דיבשל בידים משא"כ כאן ואולי במקום צורך גדול יש לסמוך על המקילין באיסור דרבנן וע"ע במ"ב (ש"ח - ח) איברא יש כאן ספק ספיקא לאיסורא אפשר אמירה דאמירה אסור ואת"ל דמותר אפשר רק באופן שאינו יודע שהוא עושה בשביל ישראל אבל יותר נוטה להתיר משום אולי אפילו ע"י ישראל יש להתיר איסור דרבנן בכבוד הבריות וכ"ש ע"י נכרי וכ"ש ע"י אמירה דאמירה